

Alaealise õiguste deklaratsioon

Kriminaalmenetluse seadustiku § 35¹ lg 4 alusel

Alaealisel kahtlustataval ja süüdistataval on kriminaalmenetluses järgmised õigused.

1. Õigus saada teavet oma õiguste kohta

Sinu õiguste ja huvide kaitseks on kehtestatud mitmeid reegleid. Kui oled kahtlustatav või süüdistatav, siis tutvustatakse sulle viivitamata sinu õigusi suuliselt või kirjalikult lihtsas ja arusaadavas keeles. Õiguste selgitamise kohta võetakse allkiri.

2. Õigus teavitada lapsevanemat või muud isikut, õigus vanema kohalviibimisele menetlustoimingutel

Sinu õigusi tutvustatakse ka sinu vanemale, kui see on sinu huvides ega kahjusta kriminaalmenetlust. Lisaks on sul endal õigus võtta ühendust oma vanematega või paluda uurimisasutuse, prokuratuuri või kohtu töötajal (menetlejal) teavitada neid või muud lähedast täiskasvanut sinu kinnipidamisest. Menetleja on kohustatud teavitama sinu vanemat, ainult mitte siis, kus see ei ole sinu huvides või võib oluliselt kahjustada kriminaalmenetlust. Viimastel juhtudel teavitatakse linna- või vallaasutust, enamasti lastekaitsetöötajat.

Sul on õigus paluda, et sinu vanem või teine lähedane täiskasvanu viibiks sinu juures menetlustoimingute tegemise ajal ja kohtuistungil. Kui see on sinu huvides ega takista kriminaalmenetlust, võimaldab menetleja seda sulle.

3. Õigus kasutada kaitsja abi ja saada õigusabi

Kui oled kriminaalmenetluses kahtlustatav või süüdistatav, määratakse sulle kaitsja, kes tagab sulle usaldusväärse ja asjatundliku õigusnõu. Juhul, kui sinu pere soovib, võib ta sulle ise kaitsja palgata, kuid see ei ole kohustuslik, kuna riik teeb seda sinu pere eest.

Kriminaalasjas on kaitsja osavõtt kohustuslik nii kohtueelses kui ka kohtumenetluses, väärteoasja korral kohtumenetluses.

Kaitsja on inimene, kes sind aitab ning sinu huvide eest seisab. Sellepärast tuleb sul olla oma kaitsjaga aus ja avameelne ehk öelda talle täpselt oma arvamus ja soov. Kaitsjaga on sul õigus suhelda ja kohtuda teistest eraldi ning seda ka enne, kui sind küsitleb politsei või keegi teine. Kaitsja osaleb sinuga koos kõigis menetlustoimingutes.

Mõnikord juhtub, et sinu kaitsja ei ole kohale jõudnud, kui sinuga soovitakse teha mõni menetlustoiming. Sellisel juhul on sinuga tegeleval asutusel kohustus menetlustoiming edasi lükata ja oodata ära kaitsja saabumine.

Seaduse järgi võib riik võtta sinu kui alaealise kriminaalmenetlusest tekkinud kulud enda kanda ning seda nii süüdimõistva kui ka õigegsmõistva kohtuotsuse puhul. Samas võib kohus olenevalt olukorrast süüdimõistva otsuse puhul jätta menetluskulud sinu vanema, muu lähedase isiku või kasvatusasutuse kanda.

4. Õigus saada teavet menetluse käigu kohta

Kui oled kriminaalmenetluses kahtlustatava või süüdistatavana kinni peetud, on sul õigus saada teavet, millise kuriteo toimepanemises sind kahtlustatakse või süüdistatakse, ning saada selgitus kinnipidamise põhjuste kohta. Lisaks on sul õigus saada teavet menetluse edasise käigu kohta. Sinuga tegelevad menetlejad peavad alati su küsimustele vastama ja sulle olukorda selgitama. On oluline, et sind teavitataks kõigest, mis toimub enne menetlust ja menetluse ajal, sest see võimaldab sul ennast hästi ette valmistada ning seeläbi paremini end väljendada. Kui tunned, et ei saa millestki aru, on sul õigus küsida täpsustavaid küsimusi.

5. Õigus individuaalsele hindamisele

Individuaalne hindamine tähendab sinu vajaduste ja riskide hindamist. Sinu individuaalseks hindamiseks koostatakse hiljemalt enne süüdistuse esitamist kohtueelne ettekanne, ainult mitte siis, kui see ei ole selles kindlas kriminaalmenetluses sinu huvides. Kohtueelse ettekande koostamise vajadust hindab menetleja. Sinu individuaalse hindamise järeldusi võetakse menetluses arvesse.

Kohtueelse ettekande koostamiseks kohtub kriminaalhooldaja nii sinu kui ka sinu lähedastega ja teiste isikutega, tutvub riigi- ja linna- või vallaasutuste ning arsti andmetega sinu kohta, küsib sinu käitumise ja õppimise kohta andmeid sinu vanematelt, koolist ja tööandjalt.

6. Õigus tervisekontrollile ja õigus saada arstiabi

Kui sind on vahistatud või kinni peetud, on sul õigus tervisekontrollile ja arstiabile vanglas või arestimajas, kus sa viibid. Tervisekontrolli saad vastavalt vajadusele taotleda sina ise, seda võivad taotleda sinu kaitsja või sinu vanemad või määrab tervisekontrolli sinuga seotud menetleja.

Kui sulle on tervisekontroll tehtud, siis selle tulemusi arvestatakse, kui otsustatakse, kas sind saab küsitleda või kas oled võimeline osalema muudes toimingutes.

7. Õigus küsitlemise audiovisuaalsele salvestamisele

Sinu ülekuulamine võidakse vajaduse korral salvestada. Sinu ülekuulamine salvestatakse vaid juhul, kui see on kriminaalasja asjaolusid arvestades vajalik. Selle otsustab menetleja. Kui sinu küsitlemist ei salvestata video vahendusel, pannakse see kirja protokollis.

8. Õigus erikohtlemisele vabaduse võtmisel

Sul on õigus erikohtlemisele vabaduse võtmisel. Sind võidakse ilma kohtu vahistamismääruseta kinni pidada kuni 48 tundi. Edaspidise kinnipidamisvajaduse kohta teeb kohus prokuratuuri taotlusel vahistamisotsuse. Vahel võidakse vanglas või arestimajas vahi all hoidmise asemel paigutada sind kinnisesse lasteasutusse või kasutatakse elektroonilist jälgimist.

Vahistamisotsuse tegemisel kuulab kohus ära nii sinu, sinu kaitsja kui ka prokuratuuri väited ja arvamuse kuriteo kohta. Kui kohus sinu kuriteo raskust arvestades leiab, et sind tuleb vahistada, siis kohtueelses menetluses ei saa vahistada ehk vanglas või arestimajas hoida kauem kui kaks kuud.

Vahistamise pikendamist üle kahe kuu saab taotleda erandlikel asjaoludel, milleks võib olla selle kindla kriminaalasja keerukus ja mahukus.

Vahistatuna on sul õigus koos oma kaitsjaga esitada kohtule taotlus vahistamise asendamiseks kautsjoniga (rahaline tagatis) või elektroonilise valvega.

Sinu kinnipidamisest teavitab menetleja viivitamata sinu vanemat või teist sulle lähedast täiskasvanut, ainult mitte siis, kui see ei ole sinu huvides mõistlik ning kahjustaks edaspidi sinuga toimuvat kriminaalmenetlust. Kui sinu vanemat ei teavitata, siis teavitab menetleja linna- või vallaasutust, eeskätt lastekaitsetöötajat.

Erikohtlemine vabaduse võtmise korral tähendab, et kui oled kinni peetud, on sul õigus sellele, et sind hoitakse vanglas täiskasvanutest eraldi, ainult mitte siis, kui see on vastuolus sinu huvidega. Kui sinult võetakse vabadus, jääb sulle alles õigus osaleda perekonnaelus, hariduses, koolitustel ja sinu aitamiseks loodud programmides.

9. Õigus muudele mõjutusvahenditele

Sinu karistamise asemel võib prokurör või kohus otsustada kasutada sinu suhtes muid mõjutusvahendeid. Prokurör võib sulle määrata keelde, kohustusi või piiranguid, nt keelata sul teatud kohas viibida, kohustada sind elama teatud kohas, piirata suhtlemist teatud isikuga ning kohustada sind osalema sinu aitamiseks mõeldud sotsiaalprogrammis, teraapias (ravis) või sõltuvusprogrammis. Mõjutusvahendi võib sulle määrata kohus ning nende nimetused on hoiatus, üldkasulik töö, liikumiskiirang, kahju hüvitamine ja heastamine, osalemine sotsiaal- või sõltuvusprogrammis, lepitusteenus, käitumiskontrollile allumine, pereteraapia ja kinnise lasteasutuse teenus.

10. Õigus kriminaalasja õigeaegsele ja hoolikale menetlemisele

Õigeaegne ja hoolikas menetlus tähendab seda, et sinuga seotud kriminaalasja toimetatakse kiiresti. Sul on õigus heale ja viisakale kohtlemisele kogu kriminaalmenetluse jooksul.

11. Õigus eraelu puutumatus kaitsele

Eraelu puutumatus kaitse tähendab, et sinuga seotud kriminaalasja materjale ja videosalvestisi ei levitata avalikult. Kohtunikul on õigus sinuga seotud istung kuulutada kinniseks, mis tähendab, et inimesed, kes ei ole osale kohtumenetluses, ei tohi istungile tulla. Sinuga seotud kriminaalmenetluse materjalide ja kohtuotsusega saavad tutvuda vaid menetlusosalised ehk sina, sinu kaitsja, sinu vanemad ja teised sinu menetlusega seotud isikud.

12. Õigus viibida ja osaleda kohtulikult arutelul

Sul on õigus viibida ja osaleda kohtulikult arutelul, olla ära kuulatud ning avaldada ka arvamust. See tähendab seda, et sul on õigus kaasa rääkida. Kui sind kohtusse kutsutakse, pead sa kohtuistungil osalema ning seal on sul võimalus selgitada oma seisukohti ja öelda välja oma arvamus.

Oluline on see, mida sina asjadest arvad, ja mitte keegi, isegi su ema ega isa ei tohi sulle ette öelda, mida sa kohtunikule rääkima pead. See tähendab, et sinusse tuleb alati suhtuda viisakalt ja sõbralikult. Alati ei pruugi kohtunik aga otsustada täpselt nii, nagu sina oleksid tahtnud. See ei tähenda, et kohtunik sinu arvamust tõsiselt ei võtaks, ta võib lihtsalt arvata, et mõni teine lahendus on sinu jaoks sel hetkel õigem. Lisaks on sul õigus paluda, et sulle selgitataks kohtulahendit, kui sa sellest aru ei saa.

Kriminaalmenetluse seadustiku §-dest 34 ja 34¹ tulenevad täiendavad õigused

Õigus vaikida

Sul õigus kriminaalmenetluses ütluste andmisest keelduda. Samuti on sul õigus ütlusi anda, kuid sinu antud ütlusi võidakse kasutada menetluses sinu vastu. Selle otsuse tegemise

juures võib sind aidata sinu kaitsja. Kui otsustad ütlusi anda, tuleb sul neid andes olla aus ja rääkida ära kõik, mida juhtunu kohta tead.

Õigus kasutada suulist ja kirjalikku tõlget

Eestis on kriminaalmenetluse keel eesti keel, mis tähendab, et kõik kriminaalasja dokumendid peavad olema eesti keeles. Kui kriminaalmenetluses räägitav keel ei ole sinu emakeel ning sul on sellest raske aru saada, on sul õigus tõlgi abile nii suulises kui ka kirjalikus vormis. Tõlgi abi võid kasutada kogu menetluse käigus, rääkides nii menetleja, kohtuniku kui ka oma kaitsjaga, samuti antakse sulle tõlgituna kriminaalmenetluses tutvumist vajavad dokumendid.

Õigus esitada tõendeid, taotlusi, kaebusi

Kriminaalmenetluse käigus on sul õigus esitada juhtunu kohta nii tõendeid, taotlusi kui ka kaebusi. Nimetatud dokumentide võtmist kriminaalasja juurde aitab sul taotleda sinu kaitsja. Kui sina ja sinu kaitsja olete kriminaalasja toimikuga tutvunud, on teil õigus esitada kümne päeva jooksul taotlusi prokuratuurile, muu hulgas sind õigustavate või muude tõendite kriminaalasja juurde võtmiseks. Sinu või sinu kaitsja taotluse lahendab prokuratuur määrusega. Kui prokuratuur on jätnud taotluse rahuldamata, on sinul ja sinu kaitsjal õigus esitada sama taotlus uuesti kohtumenetluses.

Õigus tutvuda kriminaaltoimiku materjalidega

Sul on õigus taotleda juurdepääsu tõenditele, mis on olulised sinu vahistamistaotluse arutamisel, samuti kinnipidamise ja vahistamise vaidlustamisel kohtus.

Samuti on sul õigus taotleda juurdepääsu tõenditele, mis on olulised sinu vastu esitatud kahtlustuse sisu täpsustamiseks.